

fiskáltatnék, nem csak intézeteiknek, hanem a közművelődésnek is kárával — a centralizatio céljaira.

A VI. fejezet a magán középiskolákról szól. A törvény és a dolog természete szerint az állam joga és kötelessége a felett örködni, hogy a tankötelezettség korában minden gyermek járjon iskolába, hogy ezen koron túl mindenik szülő mi módon akarja gyermekét nevelni, tanítani, azzal az állam ne bajlódjék, és épen ezért ez egész fejezetet feleslegesnek, mindent kormányozni akaró viszketegség kifolyásának tartjuk.

K. A.

LEVELEZÉS.

Saint-Maixent, márt. 19. 1880.

Uram! *)

Nagyon jól cselekedett, hogy cikkemet magyarra fordította, ha érdekel birhat olvasói előtt. Abban a vélekedésben vagyok, hogy mind az, a mi az emberi ismeretek határát terjesztheti, közös vagyon, szerencsét kívánok tehát az ön fordításához.

Örvendek, hogy ön érdeklődik az én francia egyházam iránt; hiszem, hogy eszméink és érzelmeink sok pontban találkoznak, legalább a mi francia szabad egyházunkat illetőleg. Nagyon szoros viszonyban voltam Coquerel Athanással, az ő sugalmazására alapítottan volt a *Libre Recherche* is. Jól emlékszem, hogy olvastam azokat a cikkeket, a melyeket ő magyarországbóli visszatérte után azon ország unitariussairól a lapokban közlött. Testvére Coquerel István ur egyik jó barátom, kivel a legjobb viszonyban élek, s biztosíthatom önt, hogy a legelső alkalommal, midőn neki írok, megemlítem az ön, valamint Kovács ur szives megemlékezését.

Mivel ön érdeklődéssel viseltetik a francia reformált egyház iránt, ha elfoglaltságom megengedi, talán küldhetek önnek havonként egy-egy habár rövid cikket.

Rövid idő múlva Párisba kell költözmem, meglehet, hogy ottan kevesebb foglalatosságom lesz, mint itt, s akkor gyakrabban írhatok.

A Párisban legutóbb tartott hivatalos zsinatnak nem volt az az eredménye, melyet sokan vártak. Az orthodoxok még inkább hangoztatták tekintélyi eszméjüket. Ez a gyülekezet a helyett, hogy a hazában az egyetértés alapját megvetette volna, inkább azt a távolságot növelte, mely a szabadelvéket és orthodoxokat elválasztja. Tehát most már biztosan állíthatjuk, hogy az orthodoxokkal semmire sem lehet menni; a kik egyébaránt oly retrograd gondolkozásuak, hogy azok az orthodox protestansok, kik kitünőbb politikai állomásokat foglalnak el, kezét fognak az ultramontan katholicusokkal. Az utóbbi vita alkalmával — például, mely a senatusban a Jezsuitákat illetőleg folyt, egy protestans, a

*) E levelet Charruaud Dezső francia liberalis prot. pap „A francia reformált egyház jelen állapotáról“ irt cikkének mult füzetünkben megjelenése alkalmából intézte szerkesztőségünk egyik tagjához. Közreadása úgy hisszük nem lesz érdektelen olvasóinkra nézve. Szerk.

párisi consistoriumnak tagja, a Jezsuiták mellett szavazott. Ezen eljárás ne lepje meg önt: a protestans igazi orthodoxia nem sokban különbözik a katolikus ultramontanizmustól. Mindenikben megvan az uralkodás eszméje, a lelkiismeret szabadságának gyűlölése, a kicsinykedési jellem, és ugyanazon vak fanatizmus. Ezek az emberek épen annyira utálják a köztársaságot, a mennyire irtóznak a szabad protestansoktól — hitfeleiktől. Minden zsarnokság előtt meghajolnak, miért magok is zsarnokok. Hadd lássák, a jövő majd megczáfolja s összezavarja őket.

A francia protestans szabadelvűség legutóbb egyik legkitűnőbb tagjában megdicsőitett. Reville Albert ur a „College de France”-ban a vallások történelmének tanárává nevezetett. Senki sem volt méltóbb e tanszék elfoglalására, mint a rotterdami egykori pap. Az orthodoxokat egészen kihozta sodrokból annak látása, hogy egy szabadelvű foglal el egy ily kitűnő állomást.

Egyáltalában mióta valódi köztársasági kormányunk van, a szabadelvű protestansok jobb elbánásban részesülnek; elkezdnek igazságot szolgáltatni nekik. Elég hosszasan is szenvedtek az orthodoxoktól, kik kizárólag csak magok közeledtek azokhoz az emberekhez, kik Mac-Mahon elnöksége alatt a hatalmat kezökben tartották.

Egyébiránt a francia lapokból ön bizonyynal már értesült mindarról, a mit itt beszélek, jelesen a Renaissance-ból, melyről említést tett.

Örvendez uram, hogy ez a körülmény alkalmat nyújtott önnel viszonyba jönnöm; részemről boldognak érzem magam, s csak öntől függ azt tovább füzni.

Fogadja stb.

Charrnaud D.

IRODALMI ÉRTESEITŐ.

Servét Apologetica disceptatioja a francia nemzeti könyvtárban.

In gratiam vestram haec libuit colligere ut habeatis quo vos tueamini, si quando ejus modi aliquis in artem nostram impetum faciet.

Michaele Villanovanus — Servet. —

Ezen folyóirat olvasói előtt ösmeretes, hogy néhai Simén Domokos tanár Tollin Henrik magdeburgi predicatornak Servet Mihály jellemrajza című művét magyarra fordította, és így a magyar közönségnek alkalmat nyújtott ezen nagy tudományu és kora által félre értett tudóst megismerni. Servét életiratában meg van említve munkáinak lajstroma és említve van, hogy Christianismi Restitutio egyike a legkritkább műveknek, ugy hogy kevés könyvtár dicsekedhetik birásával. Egy másik műve, Apologetica disceptatio a Servét buvárok által örökre elveszettnek állittatott. Ugy hogy az ellenségek közül Calvintól Chereauig, a barátok közül Artignytól Willisig ezen munkát hasztalanul keresték.

Mosheim egyik kitűnő vizsgálója a Servét iratoknak, szintén örökre elveszettnek nyilvánította az Apologeticat.

Willis Robert írja, hogy mily érdekes volna reánk nézve ezen apologiának szurós töviseit ismerni. De ezelőtt 350 évvel nem voltak az emlékiratoknak valódi gyűjtői, és így minden kutatás hasztalan volt